Mokslinė konferencija

Naujausi archeologiniai tyrinėjimai

Scientific Conference

The newest archaeological investigations

2025 m. lapkričio 28-29 d.
Žemaičių muziejus „Alka" Telšiuose

28-29 November, 2025
Samogitian Museum "Alka" in Telšiai

Mokslinė konferencija

Naujausi archeologiniai tyrinėjimai

2025 m. lapkričio 28-29 d.
Žemaičių muziejus „Alka" Telšiuose

Scientific Conference

The newest archaeological investigations

28-29 November, 2025
Samogitian Museum "Alka" in Telšiai

Programa ir pranešimų santraukos
Programme and Abstracts

ORGANIZATORIUS

LIETUVOS ARCHEOLOGIJOS DRAUGIJA

RĖMĖJAS

Kultūros paveldo departamentas

PARTNERIS

ŽEMAIČIŲ MUZIEJUS ALKA 1932

Sudarė Agnė Žilinskaitė
Į anglų kalbą vertė Marija Navickaitė
Maketą parengė Edita Namajūnienė

Spausdino IRV spaustuvė
info@irv.lt

2025 Vilnius

Programa

Lapkričio 28 d. (penktadienis)

9^{30}–10^{00}	***Konferencijos dalyvių registracija***
10^{00}–10^{10}	***Konferencijos atidarymas, sveikinimo kalbos***
10^{10}–10^{30}	**Archeologiniai tyrimai Liepinėje (Lipsk) prie Bebro (Biebrza) upės (šiaurės rytų Lenkija). Esminiai dalykai norint suprasti Rytų Vidurio Europos akmens amžiaus pasirinktas problemas** Adam Wawrusiewicz (Palenkės muziejus), Michał Przeździecki (Varšuvos universitetas), Marcin Frączek (Kelcų Jano Kochanovskio universitetas), Krzysztof Żurek (Palenkės muziejus), Vadzim Beliavets (Varšuvos universitetas)
10^{30}–10^{50}	**Medžiotojų-rankiotojų bendruomenių gyvenvietės Liepinės (Lipsk) archeologinėje vietovėje Bebro (Biebrza) aukštupyje rekonstrukcija – geoarcheologinių tyrimų durpynuose iššūkiai ir galimybės naudojant 3D technologijas ir geofizinius duomenis** Marcin Frączek (Kelcų Jano Kochanovskio universitetas), Adam Wawrusiewicz (Palenkės muziejus), Krzysztof Żurek (Palenkės muziejus), Michał Przeździecki (Varšuvos universitetas)
10^{50}–11^{10}	**Mikyčių (Lazdijų r.) „įtvirtinimas“: lauko tyrimai, kontekstas, ateities perspektyvos** Mantas Daubaras (Vilniaus universitetas), Nikita Dobrotin (Vilniaus universitetas), Adam Wawrusiewicz (Palenkės muziejus), Marcin Frączek (Kelcų Jano Kozhanovskio universitetas), Krzysztof Żurek (Palenkės muziejus)
11^{10}–11^{40}	***Kavos pertrauka***

11^{40}–12^{00}	**Nauja archeologinė medžiaga iš Latvijos: 2025 m. lauko tyrimai ir atradimai** Mārcis Kalniņš (Latvijos archeologų asociacija, Latvijos universitetas, Nacionalinė paveldo taryba), Jānis Meinerts (Latvijos archeologų asociacija, Latvijos kultūros akademija), Kaspars Markus Molls (Latvijos archeologų asociacija, Nacionalinė paveldo taryba)
12^{00}–12^{20}	**Archeologiniai tyrimai ežerų salose ir ežerų gyvenvietėse Latvijoje, 2024–2025 m.** Jānis Meinerts (Latvijos kultūros akademija)
12^{20}–12^{40}	**Sugrįžtant į Biržulį: nauji tyrimai Kalniškių 1 gyvenvietėje** Tomas Rimkus (Klaipėdos universitetas), Vilius Memgaudis (Klaipėdos universitetas), Mindaugas Grikpėdis (nepriklausomas tyrėjas), Auksė Rusteikytė (nepriklausoma tyrėja)
12^{40}-13^{00}	**2024 m. Vakarų Lietuvos piliakalnių tyrimai: Kukuliškiai ir Ėgliškiai, Anduliai** Edvinas Ubis (Klaipėdos universitetas), Miglė Urbonaitė-Ubė (Klaipėdos universitetas), Karolis Minkevičius (Vilniaus universitetas), Linas Ragainis (Klaipėdos universitetas)
13^{00}–13^{10}	***Diskusija***
13^{10}–14^{30}	***Pietų pertrauka*** **(Harmony lounge Restobaras, Gedimino g. 8, Telšiai)**
14^{30}–14^{50}	**Žvilgsnis į pagonybės ir krikščionybės sankirtos laikotarpio laidoseną: Pašulniškių kapinyno (Vilniaus r.) tyrimai** Gediminas Petrauskas (Lietuvos nacionalinis muziejus)
14^{50}–15^{10}	**XIII–XIV a. Verkių kapinyno tyrimai 2024–2025 metais** Robertas Žukovskis (UAB Archeologijos projektų centras „Antiqua“), Ramunė Butrimaitė (UAB Archeologijos projektų centras „Antiqua“)
15^{10}–15^{30}	**Archeologiniai tyrimai Vilniuje, T. Kosciuškos g. 1: Vytenio ir Gedimino Vilnius** Atas Žvirblys (nepriklausomas tyrėjas / MB „Miestų Archeologija“)

15^{30}–15^{50}	**Telšių senamiesčio tyrimai: miesto raidos ir gyventojų kasdienybės atspindžiai XVI–XVIII a. kultūriniame sluoksnyje. Detaliųjų archeologinių tyrimų Telšių Turgaus aikštės teritorijoje duomenimis** Eglė Rimkienė (Klaipėdos universitetas), Jurgis Sadauskas (MB Praeities tyrimų institutas)
15^{50}–16^{00}	***Diskusija***
16^{00}–16^{30}	***Kavos pertrauka***
16^{30}–16^{50}	**Genetika – dar vienas įrankis tirti praeitį** Ingrida Domarkienė (Vilniaus universitetas)
16^{50}–17^{10}	**Paleoparazitologiniai tyrimai: žemės mėginių ėmimo strategija** Emilija Paliulytė (Vilniaus universitetas)
17^{10}–17^{30}	**Niekinti ar apsisaugoti? Ardančiųjų medžiagų naudojimo laidojant ir užkasant palaikus cheminiai tyrimai** Matas Vaitkus (Vilniaus universitetas), Angela Mollica Nardo (Vilniaus universitetas), Dovydas Karoblis (Vilniaus universitetas), Jovita Kadikinaitė (Vilniaus universitetas)
17^{30}–18^{00}	***Diskusija, aktualijos***
19^{00}	***Lietuvos archeologijos draugijos aukcionas,*** ***vakarienė* (restoranas „Abatija“, Katedros a. 3. Telšiai)**

Lapkričio 29 d. (šeštadienis)

9^{30}	**Ekskursijos pradžia nuo Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros (Katedros a. 2, Telšiai).** **Lankomos Telšių Ješivos, Žemaičių muziejaus „Alka“ ekspozicijos.**
13^{00}	***Pietūs***
14^{00}	**Ekskursijos po apylinkių archeologijos ir kultūros paveldo objektus: Šaukštelio (Sprūdės) piliakalnis, Šatrijos piliakalnis ir kt.**
19^{00}	***Grįžimas į Vilnių***

Programme

28 November (Friday)

9^{30}–10^{00} ***Registration***

10^{00}–10^{10} ***Welcome speech***

10^{10}–10^{30} **Archaeological research in Lipsk near the Biebrza River (NE Poland). A Key to understanding selected issues of the Stone Age in East-Central Europe**
Adam Wawrusiewicz (Podlaskie Museum), Michał Przeździecki (University of Warsaw), Marcin Frączek (Jan Kochanowski University of Kielce), Krzysztof Żurek (Podlaskie Museum), Vadzim Beliavets (University of Warsaw)

10^{30}–10^{50} **Reconstruction of the settlement area of hunter-gatherer communities at the archaeological site in Lipsk (Upper Biebrza)– challenges and opportunities of geoarchaeological research in peatlands using 3D technology and geophysical data.**
Marcin Frączek (Jan Kochanowski University of Kielce), Adam Wawrusiewicz (Podlaskie Museum), Krzysztof Żurek (Podlaskie Museum), Michał Przeździecki (University of Warsaw)

10^{50}–11^{10} **Earthwork in Mikyčiai (Lazdijai region): fieldwork, context and future research perspectives**
Mantas Daubaras (Vilnius University), Nikita Dobrotin (Vilnius University), Adam Wawrusiewicz (Podlaskie Museum), Marcin Frączek (Jan Kochanowski University of Kielce), Krzysztof Żurek (Podlaskie Museum)

11^{10}–11^{40} ***Coffee break***

11^{40}–12^{00} **New Archaeological Evidence from Latvia: Fieldwork and Discoveries of 2025**
Mārcis Kalniņš (Latvian Association of Archaeologists, University of Latvia, National Heritage Board of Latvia), Jānis Meinerts (Latvian Association of Archaeologists, Latvian Academy of Culture), Kaspars Markus Molls (Latvian Association of Archaeologists, National Heritage Board of Latvia)

12^{00}–12^{20} **Archaeological surveys in lake-islands and lake-settlements in Latvia, 2024–2025**
Jānis Meinerts (Latvian Academy of Culture)

12^{20}–12^{40} **Returning to Biržulis: new research in the Kalniškiai 1 site**
Tomas Rimkus (Klaipėda University), Vilius Memgaudis (Klaipėda University), Mindaugas Grikpėdis (Independent Researcher), Auksė Rusteikytė (Independent Researcher)

12^{40}–13^{00} **Research of Western Lithuanian hillforts in 2024: Kukuliškiai and Ėgliškiai, Anduliai**
Edvinas Ubis (Klaipėda University), Miglė Urbonaitė-Ubė (Klaipėda University), Karolis Minkevičius (Vilnius University), Linas Ragainis (Klaipėda University)

13^{00}–13^{10} ***Discussion***

13^{10}–14^{30} ***Lunch break* (Harmony Lounge Restobar, Gedimino st. 8, Telšiai)**

14^{30}–14^{50} **A Glimpse into Burial Practices during the Transition from Paganism to Christianity: Investigations at the Pašulniškės Cemetery (Vilnius District)**
Gediminas Petrauskas (National Museum of Lithuania)

14^{50}–15^{10} **Archaeological research of the 13th-14th century Verkiai burial ground in 2024–2025**
Robertas Žukovskis (LLC Center of Archeological Projects “Antiqua“), Ramunė Butrimaitė (LLC Center of Archeological Projects “Antiqua“)

15^{10}–15^{30} **Archaeological research in Vilnius, 1 T. Kosciuškos Street: Vilnius under Vytenis and Gediminas**
Atas Žvirblys (Independent researcher / MB „Miestų Archeologija“)

15^{30}–15^{50}	**Telšiai Old Town Investigations: Urban Development and Daily Life Reflected in the 16th–18th Century Cultural Layer. According to the data from detailed archaeological research in the Telšiai Market Square territory.** Eglė Rimkienė (Klaipėda University), Jurgis Sadauskas (Institute of Past Research)
15^{50}–16^{00}	***Discussion***
16^{00}–16^{30}	***Coffee break***
16^{30}–16^{50}	**Genetics – A Tool to Explore the Past** Ingrida Domarkienė (Vilnius University)
16^{50}–17^{10}	**Paleoparasitological analysis: sampling guidelines** Emilija Paliulytė (Vilnius University)
17^{10}–17^{30}	**To Destroy or to Self-Protect? Chemical Studies on the Use of Destructive Materials for Burying and Disposing of Human Remains** Matas Vaitkus (Vilnius University), Angela Mollica Nardo (Vilnius University), Dovydas Karoblis (Vilnius University), Jovita Kadikinaitė (Vilnius University)
17^{30}–18^{00}	***Discussion***
19^{00}	***Auction, dinner*** **(restaurant “Abatija”, Katedros sq. 3. Telšiai)**

29 November (Saturday)

9^{30}	**Start of the tour from Telšiai Cathedral (Katedros sq. 2, Telšiai): expositions of Telšiai Yeshiva, Samogitian museum “Alka”.**
13^{00}	***Lunch***
14^{00}	**Guided tours of the archaeological heritage and cultural sites: Šaukštelis (Sprūdė) hillfort, Šatrija hillfort, etc.**
19^{00}	***Arrival to Vilnius***

Pranešimų santraukos
Abstracts

Reconstruction of the settlement area of hunter-gatherer communities at the archaeological site in Lipsk (Upper Biebrza) – and opportunities of geoarchaeological research in peatlands using 3D technology and geophysical data

Marcin Frączek, Institute of Geography and Environmental Sciences, Jan Kochanowski University in Kielce, Kielce
Adam Wawrusiewicz, Archaeology Department, Podlasie Museum in Białystok
Krzysztof Żurek, Archaeology Department, Podlasie Museum in Białystok
Michał Przeździecki, Faculty of Archaeology, University of Warsaw, Warsaw

The objective of the presentation is to present the results of research and methodological assumptions for attempts to reconstruct the settlement area at the archaeological site in Lipsko (Upper Biebrza Basin), using non-invasive methods and geostatistical modelling.

In order to achieve this objective, the depth of the sub-peat layer was determined at a test site with a total area of approximately 2.5 ha (about 77 ares). This facilitated the selection of potential sites for future archaeological excavations. The reconstruction of the mineral surface lying beneath the peat layers (which constituted the usable level for Mesolithic hunter-gatherers) was carried out using 3D technology.

The research comprised the probing of the sub-peat surface in a 2×2 m grid using a geological probe (ϕ12 mm) and ground-penetrating radar profiling (GPR - 500 MHz antenna). The collected data on the depth of the mineral surface and wood fragments were used to create point clouds and 3D models in the SAGA GIS program, using geostatistical interpolation methods (gridding, triangulation).

The employment of non-invasive methodologies has facilitated the documentation of the distribution of cultural surfaces and levels, thus serving as an effective instrument for the planning of future excavations. The 3D reconstruction of the sub-peat mineral surface facilitates a more precise reconstruction of the settlement context. This method was tested at two other archaeological sites in search of fossil soils and mineral substrates.

Dating carried out as part of the NCN Miniatura 8 project (2024/08/X/HS3/01523) will enable the determination of the time frame of the settlement's existence and shed light on the stages of peat accumulation in this part of the valley floor.

Medžiotojų-rankiotojų bendruomenių gyvenvietės Liepinės (Lipsk) archeologinėje vietovėje Bebro (Biebrza) aukštupyje rekonstrukcija – geoarcheologinių tyrimų durpynuose iššūkiai ir galimybės naudojant 3D technologijas ir geofizinius duomenis

Marcin Frączek, Geografijos ir aplinkos mokslų institutas,
Jano Kochanovskio universitetas Kielcuose, Kielcai
Adam Wawrusiewicz, Archeologijos skyrius,
Palenkės muziejus Balstogėje, Balstogė
Krzysztof Żurek, Archeologijos skyrius, Palenkės muziejus Balstogėje, Balstogė
Michał Przeździecki, Varšuvos universiteto Archeologijos fakultetas, Varšuva

Pranešimo tikslas – pristatyti tyrimų rezultatus ir metodologines prielaidas, skirtas bandymams rekonstruoti gyvenvietės teritoriją Liepinės (Lipsk) archeologinėje vietovėje (aukštutinis Bebro (Biebrza) upės baseinas), naudojant neinvazinius metodus ir geostatistinį modeliavimą.

Siekiant šio tikslo, maždaug 2,5 ha (apie 77 arų) ploto bandymų vietoje buvo nustatytas podurpių sluoksnio gylis. Tai palengvino potencialių vietų būsimiems archeologiniams kasinėjimams parinkimą. Po durpių sluoksniais esančio mineralinio paviršiaus (kuris sudarė mezolito medžiotojams-rankiotojams tinkamą naudoti sluoksnio lygį) rekonstrukcija buvo atlikta naudojant 3D technologiją.

Tyrimas apėmė podurpių paviršiaus zondavimą 2 × 2 m tinklelyje, naudojant geologinį zondą (ϕ12 mm) ir georadaro profiliavimą (GPR - 500 MHz antena). Surinkti duomenys apie mineralinio paviršiaus gylį ir medienos fragmentus buvo panaudoti taškų debesims ir 3D modeliams kurti SAGA GIS programoje, naudojant geostatistinės interpoliacijos metodus (tinklelių sudarymą, trianguliaciją).

Neinvazinių metodų taikymas palengvino kultūrinių paviršių ir lygių pasiskirstymo dokumentavimą, todėl tapo veiksminga priemone planuojant būsimus kasinėjimus. Podurpinio mineralinio paviršiaus 3D rekonstrukcija leidžia tiksliau atkurti gyvenvietės kontekstą. Šis metodas buvo išbandytas dviejose kitose archeologinėse vietovėse, ieškant iškastinio dirvožemio ir mineralinių substratų.

Datavimas, atliktas įgyvendinant NCN Miniatura 8 projektą (2024/08/X/HS3/01523), leis nustatyti gyvenvietės egzistavimo laikotarpį ir atskleisti durpių kaupimosi etapus šioje slėnio dugno dalyje.

Archaeological Research in Lipsk near the Biebrza River (NE Poland). A Key to understanding selected issues of the Stone Age in East-Central Europe

Adam Wawrusiewicz, Archaeology Department,
Podlasie Museum in Białystok
Michał Przeździecki, Faculty of Archaeology, University of Warsaw, Warsaw
Marcin Frączek, Institute of Geography and Environmental Sciences,
Jan Kochanowski University in Kielce, Kielce
Krzysztof Żurek, Archaeology Department, Podlasie Museum in Białystok
Vadzim Beliavets, Faculty of Archaeology, University of Warsaw, Warsaw

Site no. 81 in Lipsk (Augustów County, Podlaskie Voivodeship), located in the middle of the vast peatland complex of the Upper Biebrza Basin (NE Poland), is among the most promising sites for current archaeological research. The excavations focus on a low-lying, peat-covered part of a small and completely isolated elevation, where closed sequences of various origins sediments containing evidence of human presence have been identified.

The most significant finds include remains of campsites belonging to sub-Neolithic groups (2nd half of the 6th – early 2nd millennium BC), whose remnants were discovered in a buried soil layer overlain by a 1.5-meter-thick sequence of organic sediments. These stratified sequences contain rich flint and ceramic assemblages associated with the Neman Culture, identified for the first time in an undisturbed stratigraphic context. Recent excavations carried out in 2024 and 2025 also revealed a second, significantly older settlement phase associated with Late Palaeolithic activity. Well-preserved evidence of this occupation was found in stratigraphically sealed layers of aeolian sands and the top horizon of the underlying soil dating to the Allerød period. Within the first of these sequences, remains were identified from a younger phase of Late Palaeolithic settlement, attributed to the Swiderian Culture. Particularly important, however, are assemblages related to the so-called older groups of the leaf point tradition. Their presence was documented both in the lower sequence of aeolian sands formed during the Younger Dryas, as well as in the Pleistocene buried soil that underlies them. This settlement phase is associated with two exceptionally well-preserved *in situ* concentrations of flint artifacts.

Archeologiniai tyrimai Liepinėje (Lipsk) prie Bebro (Biebrza) upės (šiaurės rytų Lenkija). Esminiai dalykai norint suprasti Rytų Vidurio Europos akmens amžiaus pasirinktas problemas

Adam Wawrusiewicz, Archeologijos skyrius,
Palenkės muziejus Balstogėje, Balstogė
Michał Przeździecki, Varšuvos universiteto Archeologijos fakultetas, Varšuva
Marcin Frączek, Geografijos ir aplinkos mokslų institutas,
Jano Kochanovskio universitetas Kielcuose, Kielcai
Krzysztof Żurek, Archeologijos skyrius, Palenkės muziejus Balstogėje, Balstogė
Vadzim Beliavets, Varšuvos universiteto Archeologijos fakultetas, Varšuva

Vietovė Nr. 81 Liepinėje (Lipsk, Augustavo apskritis, Palenkės vaivadija), esanti didžiulio Aukštutinio Bebro (Biebrza) upės baseino (šiaurės rytų Lenkija) durpynų komplekso viduryje, yra viena perspektyviausių vietų atlikti archeologinius tyrimus. Kasinėjimai buvo atlikti žemai esančioje, durpėmis padengtoje nedidelės ir visiškai izoliuotos aukštumos dalyje, kurioje buvo rastos uždaros įvairios kilmės nuosėdų sekos su žmogaus veiklos pėdsakais.

Reikšmingiausi radiniai – tai subneolito grupėms (VI tūkst. II p. – II tūkst. pradžia pr. Kr.) priklausančių stovyklaviečių liekanos, aptiktos užkastame dirvožemio sluoksnyje, kuris persidengia su 1,5 metro storio organinių nuosėdų seka. Šiuose sluoksniuose gausu titnago ir keramikos sankaupų, susijusių su Nemuno kultūra, kurios pirmą kartą buvo aptiktos nepažeistų sluoksnių aplinkoje. Naujausi, 2024 ir 2025 metais atlikti kasinėjimai taip pat atskleidė antrą, žymiai senesnę gyvenvietės fazę, susijusią su vėlyvojo paleolito veikla. Gerai išsilaikiusios šios fazės liekanos buvo rastos stratigrafiškai izoliuotuose eolinio smėlio sluoksniuose ir po juo esančio dirvožemio viršutiniame horizonte, kurie datuojami Aleriodo laikotarpiu. Pirmojoje iš šių sekų buvo identifikuotos vėlyvojo paleolito gyvenvietės ankstyvesnio etapo, priskiriamo Svidrų kultūrai, liekanos. Tačiau ypač svarbios yra sankaupos, susijusios su taip vadinamosiomis senesnėmis lapo formos dirbinių tradicijos grupėmis. Jos rastos tiek apatinėje eolinio smėlio sekoje, susidariusioje jaunesniojo Driaso laikotarpiu, tiek po ja esančioje Pleistoceno laikotarpio dirvoje. Šis gyvenvietės etapas yra siejamas su dviem išskirtinai gerai išsilaikiusiomis titnago radinių *in situ* koncentracijomis.

Mikyčių (Lazdijų r.) „įtvirtinimas“: lauko tyrimai, kontekstas, ateities perspektyvos

Mantas Daubaras, Istorijos fakultetas, Vilniaus universitetas
Nikita Dobrotin, Geomokslų institutas, Chemijos ir geomokslų fakultetas, Vilniaus universitetas
Adam Wawrusiewicz, Archeologijos skyrius, Palenkės muziejus Balstogėje, Balstogė
Marcin Frączek, Geografijos ir gamtos mokslų institutas, Jano Kozhanovskio Kielcų universitetas, Kielcai
Krzysztof Żurek, Archeologijos skyrius, Palenkės muziejus Balstogėje, Balstogė

Mikyčių k. (Šventežerio sen., Lazdijų r. sav., Alytaus apskr.) P dalyje, žemoje drėgnoje pievoje, apsuptoje aukštesnių moreninių kalvų yra išsidėstęs apie 36x26 m dydžio žemių darinys (angl. – *earthwork*), kuris šiame pranešime bus sąlyginai vadinamas „įtvirtinimu“.

Šį objektą pirmasis lokalizavo bei mokslinėje spaudoje aprašė G. Zabiela.[1]

Mikyčių „įtvirtinimas“ patraukė tyrėjų dėmesį dėl naujausių atradimų kaimyninės Lenkijos ŠR dalyje. Čia buvo tyrinėjami vėlyvuoju bronzos amžiumi (apie 1200–800 calBC) datuojami, Urnų laukų archeologinių kultūrų ratui/horizontui skiriami panašūs „įtvirtinimai“.[2] Lenkijos kolegų tyrinėti „įtvirtinimai“ buvo išskirti į 3 kategorijas, pagal esamų griovių skaičių (t. y. nuo 1 iki 3 griovių), jų taipogi įtvirtinimams strategiškai netinkama vieta (t. y. drėgnos žemumos tarp aplinkoje vyraujančių aukštumų) bei vizualinis panašumas su Mikyčių k. esančia struktūra sukėlė didelį susidomėjimą šiuo objektu.

2025 m. vasarą atlikus šio objekto geofizinius tyrimus bei kasinėjimus buvo fiksuotos akmenų konstrukcijos, surinkta keramikos bei titnago radinių.

Aptikta keramika morfologiškai identiška Lenkijoje bei keliuose Užnemunėje V. Juodagalvio tyrinėtuose objektuose surastai keramikai, tad tolesni keramikos laboratoriniai tyrimai bei objekto lauko tyrimai turi potencialo padėti geriau pažinti vėlyvojo bronzos amžiaus – ankstyvojo geležies amžiaus bendruomenių šiame regione naudotą keramiką bei konstruotų archeologinių objektų spektrą.

1 Zabiela. “Ancient Landscapes in Aerial Photography: The Lithuanian Example of Noise Levels.” *Archaeologia Baltica* 9 (2022):47-52.

2 Żurek, K., Wawrusiewicz, A., Kalicki, T., Niebieszczański, J., Piasecki, A., & Bahyrycz, C. (2022). „Fortece na bagnach”. Pierwsze interdyscyplinarne badania stanowiska z późnej epoki brązu w Jatwiezi Dużej (Polska północno-wschodnia). *Folia Praehistorica Posnaniensia, 27*(27), 201–225. doi: https://doi.org/10.14746/fpp.2022.27.10

Earthwork in Mikyčiai (Lazdijai Region): Fieldwork, Context and Future Research Perspectives

Mantas Daubaras, Faculty of History, Vilnius University
Nikita Dobrotin, Institute of Geosciences,
Faculty of Chemistry and Geosciences, Vilnius University
Adam Wawrusiewicz, Archaeology Department,
Podlasie Museum in Białystok
Marcin Frączek, Institute of Geography and Environmental Sciences,
Jan Kochanowski University in Kielce, Kielce
Krzysztof Żurek, Archaeology Department, Podlasie Museum in Białystok

In the southern part of Mikyčiai village (Šventežeris Eldership, Lazdijai Region, Alytus County), in a low, moist meadow surrounded by higher moraine hills, there is an earthwork measuring about 36x26 m in size.

This object was first localized and described in the scientific press by G. Zabiela.[1]

The Mikyčiai earthwork attracted the attention of researchers due to recent discoveries in the northeastern part of neighboring Poland. Similar earthworks dated to the Late Bronze Age (ca. 1200–800 calBC) and assigned to the Urnfield archaeological culture circle/horizon were researched here.[2] The earthworks studied by Polish colleagues were divided into 3 categories, based on the number of existing ditches (i.e. from 1 to 3 ditches), their strategically unsuitable location for fortifications (i.e. humid lowlands among the prevailing highlands in the surroundings), and their visual similarity to the structure in Mikyčiai village have sparked great interest in this object.

In the summer of 2025, geophysical surveys and excavations of this object recorded stone structures, and ceramic and flint finds were collected.

The discovered ceramics are morphologically identical to the ceramics found in Poland and several objects studied by V. Juodagalvis in Užnemunė, so further laboratory research of ceramics and field research of the object have the potential to help better understand the ceramics used by the Late Bronze Age - Early Iron Age communities in this region and the spectrum of constructed archaeological objects.

New Archaeological Evidence from Latvia: Fieldwork and Discoveries of 2025

Mārcis Kalniņš, Latvian Association of Archaeologists;
National Heritage Board of Latvia; Department of History and Archaeology, Faculty of Humanities, University of Latvia
Jānis Meinerts, Latvian Association of Archaeologists;
The Institute of Arts and Cultural Studies, Latvian Academy of Culture
Kaspars Markus Molls, Latvian Association of Archaeologists;
National Heritage Board of Latvia

In 2025, as in previous years, the majority of archaeological research in Latvia was conducted in connection with construction-related monitoring and rescue excavations. Fieldwork took place in several cities, including Cēsis, Rīga, Kuldīga, Ventspils, Tukums, Rēzekne, Sigulda, and Dobele, as well as in rural areas. Notable commercial projects were undertaken in Cēsis Old Town and at Dobele Castle, yielding substantial archaeological material from the medieval and early modern periods.

Small-scale academic excavations were carried out at Jāņakalns in the Turaida Museum Reserve (a possible Livonian settlement or burial site) and at Skaņākalna Hillfort, while more extensive research took place at Ērģeme and Lagzdīne Hillforts.

At Ērģeme Hillfort, near the Estonian border in northern Vidzeme, investigations led by Jānis Meinerts (Latvian Academy of Culture) and Heiki Valk (University of Tartu), with student participation from Tartu and the University of Latvia, revealed that the site's final occupation phase dates to the 13th–14th centuries. The results suggest that the Ērģeme Castle mentioned in early 14th-century documents may refer to the wooden stronghold on the hillfort, rather than the later stone castle 700 metres away. The recovered artefacts, typical of rural Livonia, do not permit a definitive identification of the inhabitants' ethnic origins.

Research also continued at Lagzdīne Hillfort, Latvia's Archaeological Monument of the Year 2025, located at the mouth of the River Venta. Excavations directed by Kaspars Markus Molls and Prof. Armands Vijups (University of Latvia) completed the investigation of the hillfort plateau begun in 2024 and confirmed the presence of an associated settlement nearby. Complementary geophysical and underwater surveys of the Venta riverbed were also undertaken. Preliminary results indicate that dense occupation of the hillfort began in the 10th–11th centuries and may be associated with the Vends, the ancestors of the Livonians of northern Courland. Flint artefacts discovered during the excavations indicate that the area may have been inhabited even as early as the Mesolithic.

In 2025, the National Heritage Board of Latvia continued the systematic verification of information regarding newly discovered and potential archaeological sites. The institution also documented several 18th–19th-century shipwrecks along the coast of the Gulf of Rīga and received more than 1,500 archaeological artefacts from finders and museums, the majority originating from Iron Age burial contexts across Latvia. Furthermore, two 17th-century coin hoards were submitted for assessment, including one comprising 840 coins, silver brooch and two rings discovered in eastern Latvia, approximately 1,5 km from the Lithuanian border, by a Lithuanian metal-detectorist.

Nauja archeologinė medžiaga iš Latvijos: 2025 m. lauko tyrimai ir atradimai

Mārcis Kalniņš, Latvijos archeologų asociacija;
Latvijos nacionalinė paveldo taryba; Latvijos universiteto
Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos ir archeologijos katedra
Jānis Meinerts, Latvijos archeologų asociacija;
Latvijos kultūros akademijos Menų ir kultūros studijų institutas
Kaspars Markus Molls, Latvijos archeologų asociacija;
Latvijos nacionalinė paveldo taryba

2025 m., kaip ir ankstesniais metais, didžioji dalis archeologinių tyrimų Latvijoje buvo atlikti vykdant su statybomis susijusius stebėjimo ir gelbėjimo kasinėjimus. Lauko darbai vyko keliuose miestuose, įskaitant Cėsį, Rygą, Kuldygą, Ventspilį, Tukumą, Rezeknę, Siguldą ir Dobelę, taip pat kaimo vietovėse. Cėsio senamiestyje ir Dobelės pilyje buvo vykdomi išskirtiniai komerciniai projektai, kurių metu buvo surinkta daug archeologinės medžiagos iš viduramžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų.

Nedidelio masto akademiniai kasinėjimai buvo atlikti Turaidos muziejaus rezervate esančiame Jāņakalns (galimai Livonijos gyvenvietėje ar kapinyne) ir Skaņakalna piliakalnyje, o išsamesni tyrimai atlikti Ērģeme ir Lagzdīne piliakalniuose.

Ērģeme piliakalnyje, netoli Estijos sienos šiaurinėje Vidžemėje, Jānis Meinerts (Latvijos kultūros akademija) ir Heiki Valk (Tartu universitetas) vadovaujami tyrimai, kuriuose dalyvavo studentai iš Tartu ir Latvijos universiteto, atskleidė, kad galutinis vietovės apgyvendinimo etapas datuojamas XIII–XIV amžiais. Rezultatai rodo, kad XIV a. pradžios dokumentuose minima Ērģeme pilis gali reikšti medinę tvirtovę ant piliakalnio, o ne vėlesnę akmeninę pilį, esančią už 700 metrų. Rasti artefaktai, būdingi kaimiškajai Livonijai, neleidžia tiksliai nustatyti gyventojų etninės kilmės.

Tyrimai taip pat tęsti Lagzdīne piliakalnyje, 2025 m. Latvijos metų archeologiniame paminkle, esančiame Ventos upės žiotyse. Kaspars Markus Molls ir prof. Armands Vijups (Latvijos universitetas) vadovaujami kasinėjimai užbaigė 2024 m. pradėtus piliakalnio aikštelės tyrimus ir patvirtino susijusios gyvenvietės buvimą netoliese. Taip pat atlikti papildomi Ventos upės vagos geofiziniai ir povandeniniai tyrimai. Preliminarūs rezultatai rodo, kad tankus piliakalnio apgyvendinimas prasidėjo X–XI amžiuje ir gali būti susijęs su vendais – šiaurės Kuršo livoniečių protėviais. Kasinėjimų metu rasti titnago artefaktai rodo, kad ši teritorija galėjo būti apgyvendinta jau mezolite.

2025 m. Latvijos nacionalinė paveldo taryba tęsė sistemingą informacijos apie naujai atrastas ir potencialias archeologines vietoves tikrinimą. Įstaiga taip pat dokumentavo keletą XVIII–XIX a. nuskendusių laivų liekanų Rygos įlankos pakrantėje ir sulaukė daugiau nei 1500 archeologinių radinių iš radėjų ir muziejų, kurių dauguma yra iš geležies amžiaus laidojimo vietų visoje Latvijoje. Be to, vertinimui buvo pateikti du XVII a. monetų lobiai, įskaitant 840 monetų, sidabrinę sagę ir du žiedus, kuriuos rytų Latvijoje, maždaug 1,5 km nuo Lietuvos sienos, rado lietuvis metalo ieškiklininkas.

Archaeological surveys in lake-islands and lake-settlements in Latvia, 2024–2025

Jānis Meinerts, Latvian Academy of Culture,
Institute of Arts and Cultural Studies

During the last two years, several survey expeditions have been undertaken in Latvian lakes focusing on the remains of both lake-settlements and natural islands with traces of habitation. This work was started in 2024 in a joint Latvian-Lithuanian survey in Lake Āraiši around the well-known and excavated Āraiši 9th–10th cent. AD lake-settlement. Several historical (19th–20th cent. AD) boats were located on the lake-bottom and a line of piles connected with the defence system of the lake-settlement was also recorded. This work is now continued on a larger scale within the three-year research project "Archaeological Heritage in Inland Waters: Islands and Lake-Settlements in Lakes of Latvia" implemented by the Latvian Academy of Culture and led by archaeologist Juris Urtāns. During the project all the known Latgallian Iron Age lake-settlements and more than 20 natural islands in lakes with some records of archaeological finds of interest are being archaeologically surveyed with divers surveying the underwater areas around part of the sites. The first year of work has led to a large amount of much more precise information obtained over a phenomenon - lake-island habitation and human use - that has until now been mostly overlooked in Latvian archaeology. One site in particular, the natural Cepurīte Island in Lake Indzeris, stands out with a thick, intensive cultural layer with a wealth of finds that date the settlement to the same period as the well-known Lake Āraiši site and raises the question of whether the Latgallian fortified lake-settlements should be viewed together with settlements on natural islands or as a separate phenomena? The survey work will continue in the next two years and excavations are planned both in Cepurīte Island and select other sites. The project also aims to re-survey the Latgallian lake-settlements known since the 1960s to provide new information on them and for the first time obtain precise spatial and depth data on the outlay of the sites, as well as their preservation conditions.

Archeologiniai tyrimai ežerų salose ir ežerų gyvenvietėse Latvijoje, 2024–2025 m.

Jānis Meinerts, Latvijos kultūros akademija,
Menų ir kultūros studijų institutas

Per pastaruosius dvejus metus Latvijos ežeruose buvo atliktos kelios žvalgomosios ekspedicijos, kurių metu daugiausia dėmesio skirta tiek išlikusioms ežerų gyvenvietėms, tiek natūralioms saloms su apgyvendinimo pėdsakais. Šis darbas pradėtas 2024 m. vykdant bendrą Latvijos ir Lietuvos tyrimą Āraiši ežere aplink gerai žinomą ir ištirtą IX–X a. Āraiši ežero gyvenvietę. Ežero dugne buvo rastos kelios istorinės (XIX–XX a.) valtys, taip pat užfiksuota su ežero gyvenvietės gynybine sistema sujungtų polių eilė. Šis darbas dabar tęsiamas didesniu mastu pagal trejų metų trukmės Latvijos kultūros akademijos įgyvendinamą ir archeologo Juris Urtāns vadovaujamą tyrimų projektą „Archeologinis paveldas vidaus vandenyse: salos ir ežerų gyvenvietės Latvijos ežeruose“. Projekto metu archeologiškai tiriamos visos žinomos latgalių geležies amžiaus ežerų gyvenvietės ir daugiau nei 20 natūralių salų ežeruose, kuriose yra užregistruoti kai kurie archeologiniai radiniai, narams tyrinėjant povandenines teritorijas aplink dalį šių vietovių. Pirmaisiais darbo metais gauta daug tikslesnės informacijos apie reiškinį – ežerų salų apgyvenimą ir žmonių veiklą – kuris iki šiol Latvijos archeologijoje buvo beveik nepastebėtas. Viena vietovė, natūrali Cepurīte sala Indzerio ežere, išsiskiria storu, intensyviu kultūriniu sluoksniu, kuriame gausu radinių, pagal kuriuos gyvenvietė datuojama tuo pačiu laikotarpiu kaip ir gerai žinoma Āraiši ežero vietovė, ir kelia klausimą, ar latgalių įtvirtintas ežerų gyvenvietes reikėtų vertinti kartu su gyvenvietėmis natūraliose salose, ar kaip atskirą reiškinį? Tyrimo darbai bus tęsiami ateinančius dvejus metus, o kasinėjimai planuojami tiek Cepurīte saloje, tiek pasirinktose kitose vietovėse. Projekto tikslas taip pat yra iš naujo ištirti latgalių ežerų gyvenvietes, žinomas nuo 1960-ųjų, siekiant gauti naujos informacijos apie jas ir pirmą kartą gauti tikslius erdvinius ir gylio duomenis apie vietovių apimtis ir jų išsaugojimo sąlygas.

Sugrįžtant į Biržulį: nauji tyrimai Kalniškių 1 gyvenvietėje

Tomas Rimkus, Klaipėdos universitetas,
Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas
Vilius Memgaudis, Klaipėdos universitetas,
Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas
Mindaugas Grikpėdis, nepriklausomas tyrėjas
Auksė Rusteikytė, nepriklausoma tyrėja

Sistemingų archeologinių tyrinėjimų metu aplink Biržulio ežerą (Telšių r.) 1978–1993 m. suregistruota beveik 60 akmens amžiumi ir ankstyvuoju metalų laikotarpiu datuojamų radimviečių. Be vienų žymiausių archeologinių vietovių – Donkalnio ir Spigino – čia plačiau tyrinėtos ir gyvenvietės, tokios kaip Biržulio sąsmauka, Daktariškės 1 ir 5 ir Širmės kalno 1–4, kurių archeologinė medžiaga leido geriau pažinti aplink ežerą įsikūrusių nuo ankstyvojo mezolito iki neolito datuojamas bendruomenes. 2024–2027 m. Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas vykdo Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Medžiotojų-rankiotojų adaptacija vėlyvojo pleistoceno ir ankstyvojo holoceno Vakarų Lietuvos šlapynių ekosistemose“. Jo rėmuose Žemaičių aukštumos regione yra atliekami archeologiniai tyrimai, vietovėse, kurios teiktų daugiau informacijos apie čia gyvenusias finalinio paleolito ir mezolito bendruomenes. Viena tokių potencialių vietų yra Kalniškių 1 gyvenvietė, įkurta šiaurinėje Biržulio ežero dalyje, vos keli šimtai metrų nuo Donkalnio. 1979 m. čia rasti pirmieji titnago radiniai, o 1981 m. vietovėje buvo kasinėjama. Ištirtas 382 m^2 dydžio plotas, surasta titnago radinių, porėtosios ir virveliniu įspaudu puoštos keramikos, taip pat 12 įgilintų struktūrų liekanų. Radimvietė padalinta į dvi zonas, kur vienoje paplitę finaliniu paleolitu ir mezolitu datuojami radiniai, o kitoje – neolitu.

2024–2025 m. atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai Kalniškių 1 radimvietėje (ištirtas 23 m^2 dydžio plotas). Tyrimai parodė, kad didesni archeologinių radinių kiekiai pastebimi pietrytinėje tirtos vietovės dalyje, be to, čia esama išlikusių ir įgilintų struktūrų. Todėl 2025 m. tyrimai ta kryptimi ir tęsti. Jų metu surasta keli šimtai titnago radinių, porėtosios, virvelinės ir brūkšniuotosios keramikos, degusių kauliukų. Iš įgilintų struktūrų paimti mėginiai archeobotaniniams tyrimams. Aštuoni AMS ^{14}C datuoti mėginiai pasiskirsto tarp ankstyvojo ir vėlyvojo mezolito (4 mėginiai), subneolito ir neolito (2 mėginiai), bei ankstyvojo bronzos amžiaus (2 mėginiai). Šiame pranešime pateiksime naujausių archeologinių lauko ir laboratorinių tyrimų rezultatus, ir sieksime apibendrinti šiuo metu turimus duomenis apie čia gyvenusias priešistorines bendruomenes.

Returning to Biržulis: new research in the Kalniškiai 1 site

Tomas Rimkus, Institute of Baltic Region History and Archaeology, Klaipėda University
Vilius Memgaudis, Institute of Baltic Region History and Archaeology, Klaipėda University
Mindaugas Grikpėdis, Independent Researcher
Auksė Rusteikytė, Independent Researcher

During systematic archaeological research around Lake Biržulis (Telšiai district) in 1978–1993, almost 60 sites dating back to the Stone Age and the Early Metal Age were registered. In addition to some of the most famous archaeological sites – Donkalnis and Spiginas – settlements such as Biržulis Sąsmauka, Daktariškės 1 and 5 and Širmės kalno 1–4 were also extensively studied here, the archaeological material of which allowed us to better understand the communities around the lake dating from the Early Mesolithic to the Neolithic. In 2024–2027, the Institute of History and Archaeology of the Baltic Region of Klaipėda University is implementing the project "Adaptation of Hunter-Gatherers in the Late Pleistocene and Early Holocene Wetland Ecosystems of Western Lithuania" funded by the Research Council of Lithuania. Within its framework, archaeological research is being conducted in the Samogitian Uplands region, in areas that would provide more information about the Final Paleolithic and Mesolithic communities that lived here. One of such potential sites is the Kalniškės 1 settlement, established in the northern part of Lake Biržulis, just a few hundred meters from Donkalnis. The first flint finds were found here in 1979, and excavations were carried out in the area in 1981. An area of 382 m^2 was investigated, and flint finds, porous and cord-marked ceramics, as well as the remains of 12 deepened structures were found. The site is divided into two zones, where finds dating back to the Final Paleolithic and Mesolithic are widespread in one, and the Neolithic in the other. In 2024–2025, archaeological survey research was carried out at the Kalniškės 1 site (an area of 23 m^2 was investigated). Research has shown that the largest amount of archaeological finds is observed in the southeastern part of the studied area, in addition, there are preserved and deepened structures here. Therefore, the research was being continued in this direction in 2025. During this research, several hundred flint finds, porous, corded and brushed ceramics, and burnt bones were found. Samples were taken from the deepened structures for archaeobotanical studies. Eight AMS ^{14}C dated samples are distributed between the

Early and Late Mesolithic (4 samples), Subneolithic and Neolithic (2 samples), and the Early Bronze Age (2 samples). In this report, we will present the results of the latest archaeological field and laboratory studies, and we will seek to summarize the currently available data about the prehistoric communities that lived here.

2024 m. Vakarų Lietuvos piliakalnių tyrimai: Kukuliškiai ir Ėgliškiai, Anduliai

Edvinas Ubis, Klaipėdos universitetas,
Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas
Miglė Urbonaitė-Ubė, Klaipėdos universitetas,
Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas
Karolis Minkevičius, Vilniaus universitetas, Istorijos fakultetas,
Archeologijos katedra
Linas Ragainis, Klaipėdos universitetas,
Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas

2024 metais Klaipėdos Universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas vykdė nedidelės apimties mokslinius archeologinius tyrinėjimus dviejuose Vakarų Lietuvos piliakalniuose: Kukuliškiuose ir Ėgliškiuose, Anduliuose. Šio pranešimo tikslas yra glaustai pristatyti tyrimų metodiką ir svarbiausius rezultatus.

Kukuliškių piliakalnio su gyvenviete nuosekliai vykdomi nuo 2017 metų, ir 2024 m. tyrimų pagrindinis tikslas buvo nustatyti ar greta piliakalnio esanti gyvenvietė turėjo įtvirtinimus, bei detaliau ištirti vakarinę gyvenvietės dalį. Tyrimų metu aptikti pylimo sluoksniai, kurie patvirtino hipotezę, kad tiek piliakalnis, tiek gyvenvietė buvo įtvirtinti. Taip pat surinkta gausi radinių kolekcija, papildė jau turimus duomenis apie šią vėlyvojo bronzos amžiaus bendruomenę.

Ėgliškių, Andulių pirmą kartą vykdyti po ilgos pertraukos, siekiant išsiaiškinti tikslią jo chronologiją ir surinkti daugiau duomenų apie bendruomenę. Ištirtas 10 m^2 plotas, surinkta 147 radiniai. Išsiaiškinta, kad ryškių griovio pėdsakų aplink piliakalnį nėra, o tipologiškai ir pagal AMS C^{14} datas piliakalnio apgyvenimą galima išskirti į du horizontus: IX a. pabaigos – X a. ir XI a. vidurio – XII a.

Research of Western Lithuanian hillforts in 2024: Kukuliškiai and Ėgliškiai, Anduliai

Ubis Edvinas, Klaipėda University,
Institute of Baltic Region History and Archaeology
Urbonaitė-Ubė Miglė, Klaipėda University,
Institute of Baltic Region History and Archaeology
Minkevičius Karolis, Vilnius University,
Faculty of History, Department of Archaeology
Ragainis Linas, Klaipėda University,
Institute of Baltic Region History and Archaeology

In 2024, the Institute of Baltic Region History and Archaeology of Klaipėda University conducted small-scale scientific archaeological research in two Western Lithuanian hillforts: Kukuliškiai and Ėgliškiai, Anduliai. The purpose of this report is to briefly present the research methodology and the most important results.

Research at the Kukuliškiai hillfort with the settlement has been carried out consistently since 2017, and in 2024 the main goal of the research was to determine whether the settlement located next to the hillfort had fortifications, and to investigate the western part of the settlement in more detail. During the research, layers of the rampart were discovered, which confirmed the hypothesis that both the hillfort and the settlement were fortified. A large collection of finds was also collected, supplementing the already available data about this Late Bronze Age community.

The Ėgliškiai, Anduliai excavations were carried out for the first time after a long break, in order to clarify its exact chronology and collect more data about the community. An area of 10 m^2 was investigated, and 147 finds were collected. It was concluded that there are no clear traces of a ditch around the hillfort, and typologically and according to AMS C^{14} dates, the settlement of the hillfort can be divided into two horizons: the end of the 9^{th} century – the 10^{th} century and the middle of the 11^{th} century – the 12^{th} century.

Žvilgsnis į pagonybės ir krikščionybės sankirtos laikotarpio laidoseną: Pašulniškių kapinyno (Vilniaus r.) tyrimai

Gediminas Petrauskas, Lietuvos nacionalinis muziejus

2023 m. rugpjūtį Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos buvo informuotas apie vienoje iš socialinio tinklo *Facebook* grupių paskelbtas privačiai saugomų archeologinių radinių nuotraukas. Nustačius nuotraukas publikavusio asmens tapatybę, buvo atskleista dirbinių radimvietė, o jų radėjas per du kartus perdavė 108 metalo ieškikliu aptiktus XIV–XV a. radinius. Dirbinių radimvietėje suskaičiuota daugiau nei 80 tikrinant metalo ieškiklio signalus iškastų duobių, o viena jų siekė 2,6×1,9 m dydį, iki 0,6–1 m gylį. Šalia duobės ir jos dugne mėtėsi degintinių ir nedegusių kaulų, keramikos šukių. Nelegaliai kasinėjant kapinyną suardytas degintinių kapų sluoksnis ir keli griautiniai kapai liudijo, kad radimvietėje aptikti radiniai – tai iki tol nežinomo Pašulniškių kapinyno (Vilniaus r.) įkapės.

2024 m. spalį ir lapkritį Lietuvos nacionalinio muziejaus archeologinė ekspedicija atliko kapinyno tyrimus. Jų metu siekta užfiksuoti nelegalių kasinėjimų metu suardytus kapus, išmestose žemėse likusius radinius, degintinius ir nedegusius kaulus. Iš viso ištirtas 16,35 m^2 dydžio plotas, aptikta apie 700 ypačiųjų radinių – degintinių ir griautinių kapų įkapių, daugiau nei 1600 lipdytos ir apžiestos keramikos šukių, daugiau nei 30 titnago radinių (dalis keramikos ir titnago radinių perdegę laužavietėje).

Tyrimų metu aptiktas iki 55 cm storio kolektyvinių degintinių kapų sluoksnis, du degintiniai ir šeši griautiniai kapai. Kolektyvinių degintinių kapų sluoksnį išskiria degintiniai kaulai, apsilydę, perdegę ir laužavietėje nebuvę radiniai, lipdytos ir apžiestos keramikos šukės. Iš viso tyrimų metu surinkta 8,184 kg degintinių kaulų, tačiau net 2,705 kg šių kaulų, kaip ir nemaža kolektyvinių degintinių kapų įkapių dalis, vėliau kapinyne laidojant nedegintus mirusiuosius pateko į griautinių kapų duobių užpildą. Griautiniai kapai sudarė dvi eiles, mirusieji laidoti dviem lygiais. Daugelis griautinių kapų stipriai suardyti: vieni kapai nukentėjo įrengiant antrojo sluoksnio kapus ir jų vietoje laidojant mirusiuosius, kiti buvo iškasinėti nelegalių kasinėjimų metu. Degintiniai kapai preliminariai datuojami XIV a., griautiniai kapai – XV–XVI a. Kapinyno chronologiją patikslins atliktas radioanglies mėginių datavimas.

Pašulniškių kapinynas yra vienas nedaugelio netoli Vilniaus tyrinėtų laidojimo paminklų, kuriuose Lietuvos krikšto išvakarėse mirusieji laidoti sudeginti. Kapinynas liudija religijos ir laidojimo papročių kaitą pagonybės ir krikščionybės sankirtos laikotarpiu, yra tiesioginis visuomenės transformacijos atspindys. Apkrikštytų bendruomenių santykis su ikikrikščioniškojo laikotarpio laidojimo vietomis, kapinyne užfiksuoti nedegintų mirusiųjų palaikų užvertimo akmenimis ir netradicinės laidosenos atvejai kelia didelį mokslinį susidomėjimą.

A Glimpse into Burial Practices during the Transition from Paganism to Christianity: Investigations at the Pašulniškės Cemetery (Vilnius District)

Gediminas Petrauskas, National Museum of Lithuania

In August 2023, the Department of Cultural Heritage under the Ministry of Culture was informed about photos of privately stored archaeological finds published in one of the *Facebook* groups. After the identity of the person who published the photos was established, the location of the artifacts was revealed, and their finder transferred 108 finds of 14th–15th century discovered with a metal detector in two sessions. More than 80 pits excavated by checking the metal detector signals were counted at the site of the artifacts, and one of them reached a size of 2.6×1.9 m, up to 0.6–1 m deep. Cremated and unburned bones, ceramic fragments were scattered near the pit and at its bottom. A layer of cremated graves and several skeletal graves destroyed during the illegal excavation of the burial ground testified that the finds discovered at the site were burials of the previously unknown Pašulniškės burial ground (Vilnius district).

In October and November 2024, the archaeological expedition of the National Museum of Lithuania conducted research at the burial ground. The aim was to record graves destroyed during illegal excavations, finds left in the discarded earth, and burnt and unburned bones. A total area of 16.35 m^2 was investigated, and about 700 special finds were discovered – cremation and inhumation burials, more than 1,600 shards of coiled and wheel-turned pottery, and more than 30 flint finds (some of the pottery and flint finds were burned in the fire pit).

During the research, a layer of collective cremation graves up to 55 cm thick, two cremation and six inhumation graves were discovered. The layer of collective cremation graves is distinguished by burnt bones, melted, burned and non-fire pit finds, and coiled and wheel-turned pottery shards. A total of 8,184 kg of cremated bones were collected during the research, but as many as 2,705 kg of these bones, as well as a significant part of the grave goods of the collective cremation graves, later ended up in the fill of the inhumation grave pits when the deceased persons were buried inhumated in the cemetery. The inhumation graves formed two rows, the dead were buried in two levels. Many of the inhumation graves were severely damaged:

some graves were damaged when the second layer of graves was installed and the dead were buried in their place, others were excavated during illegal excavations. The cremation graves are tentatively dated to the 14th century, the inhumation graves to the 15th–16th centuries. The chronology of the cemetery will be clarified by radiocarbon dating of samples.

The Pašulniškės cemetery is one of the few burial monuments near Vilnius that have been studied, where the dead were inhumated and cremated on the eve of the baptism of Lithuania. The cemetery bears witness to the change in religion and burial customs during the period of the intersection of paganism and Christianity, and is a direct reflection of the transformation of society. The relationship of baptized communities with pre-Christian burial sites, the cases of unburned remains of the dead being covered with stones and non-traditional burials recorded in the cemetery are of great scientific interest.

XIII–XIV a. Verkių kapinyno archeologiniai tyrimai 2024–2025 metais

Robertas Žukovskis, UAB Archeologijos projektų centras „Antiqua“
Ramunė Butrimaitė, UAB Archeologijos projektų centras „Antiqua“

2024–2025 m. UAB APC „Antiqua“ atliko detaliuosius archeologinius tyrimus Verkių kapinyno teritorijoje, Žaliųjų ežerų g., Vilniaus m. Tyrimų tikslas – patikslinti 2008 m. aptikto kapinyno ribas ir chronologiją. 2024 m. Verkių viršutinio parko ŠV dalyje kastos 4 žvalgomosios perkasos. Tirtas 57 m^2 plotas. 2025 m. iškastos dar 4 perkasos. Tirtas 43,5 m^2 plotas. Kapų numeracija tęstinė nuo 2008 m. tyrimų.

2024 m. perkasoje Nr. 4, 0,95-1,2 m gylyje aptikti 2 griautiniai kapai (Nr. 13–14) su gausiomis įkapėmis. Osteologinė medžiaga išlikusi fragmentiškai. Ji pateikta radioanglies ^{14}C datavimui. Kapo Nr. 13 (moters virš 40 m.) gauta kalibruota data – 1226-1296 AD (744±30) (FTMC-IQ20-1). Kapo Nr. 14 (moters 16-25 metų) gauta kalibruota data – 1226-1300 AD (736±30) (FTMC-IQ20-2). Kape Nr. 13 prie kairės kojos padėtas lipdytas ir apžiestas molinis puodas, suskilęs į šukes. Kaktos srityje aptiktas vainikėlis formuotas ant vilnonių siūlų suveriant įvijėles. Pakaušio srityje aptikta vainikėlio uodegėlė iš įvijų ir kauri kriauklelių. Kaklo srityje rastas kaklo vėrinys sudarytas iš įvijų, kauri kriauklelių, stiklo karoliukų, 6 įvairių formų kabučių ir žvangučio. Ant kairės rankos rasta juostinė apyrankė ir 3 žiedai. Ant dešinės rankos rasta juostinė apyrankė ir 4 žiedai. Krūtinės srityje rasta pasaginė segė zoomorfiniais galais. Dubens srityje – verpstukas, 2 raktai ir peilio fragmentai. Pėdų srityje aptiktas žvangutis. Kape Nr. 14 prie kairės kojos padėtas lipdytas ir apžiestas molinis puodas suskilęs į šukes. Kaukolės srityje aptikti vainikėlio fragmentai – iš įvijėlių suformuoti rombai. Kaklo vėrinys sudarytas iš vario lydinio įvijų, biserio karoliukų; stiklo karolių, kauri kriauklelių ir 5 įvairių formų kabučių. Kartu su vėriniu rastas apgalvio plokštelės iš alavo ir švino lydinio, paviršius puoštas sidabrine auksuota folija. Krūtinės ir kairės rankos dilbio srityje rasta iš vielos pinta apyrankė, 2 tordiruotos apyrankės, pasaginė segė zoomorfiniais galais. Ant dešiniojo peties aptiktas žiedas pinta priekine dalimi, pagamintas iš sidabro su vario priemaišomis. Dubens srityje rastas įtveriamasis peilis su makštimis, kabutis žirgelis iš vario lydinio. Dešinės plaštakos srityje rasti 4 žiedai iš vario ir alavo lydinio. Pėdų srityje rastas žvangutis įdėtas į odinį kapšelį. Pagal kapuose Nr. 13–14 rastų įkapių kompleksą, matyti, kad jis būdingas latgalių moterų kapams. XIII–XIV a. Lietuvoje galvos papuošalus dažniausiai sudarė apgalviai iš skirtingų formų metalinių plokštelių. Tuo tarpu kapuose Nr. 13-14 rasti vainikėliai iš įvijėlių ir vainikėlio uodegėlė iš įvijėlių ir kauri kriauklelių. Tokie vainikėliai tarp latgalių moterų įkapių užima ypatingą vietą. XIII a. pas latgalius labai išplito apvalūs, ažūriniai, kryželio ar rombo formos kabučiai. Tokie kabučiai buvo aptikti ir kapuose Nr. 13–14.

2025 m. aptikti 5 griautiniai kapai (Nr. 16–20). Kape Nr. 16 aptiktas fragmentiškai išlikęs jauno individo (14–16 m.) skeletas. Abejose kaukolės pusėse aptikti daugiakaroliai antsmilkiniai. Ant lanku išlenktos vielos suverti 15 apvalūs karoliukai (sidabras?). Tokio tipo antsmilkiniai datuojami XIV a. pab.–XV a. I puse. Kape Nr. 17 prie vyro (virš 30 m.) dešiniojo dubenkaulio rastas LDK Jogailos denaras, apie 1390 m. Kape Nr. 18 įkapių neaptikta. Moters (virš 40 m.) osteologinė medžiaga pateikta radioanglies ^{14}C datavimui. Gauta kalibruota data – 1279-1323 AD (666±29) (FTMC-AV85-1). Kape Nr. 19 įkapių neaptikta. Vyro (iki 30 m.) osteologinė medžiaga pateikta radioanglies ^{14}C datavimui. Gauta kalibruota data – 1299-1402 AD (613±29) (FTMC-AV85-2). Kape Nr. 20**,** moters (virš 30 m.) pilvo srityje aptiktas žiedas iš vario ir alavo lydinio, plačia ir prailginta priekine dalimi, užkeistais galais.

Archaeological research of the 13th–14th century Verkiai burial ground in 2024–2025

Robertas Žukovskis, LLC Center of Archeological Projects "Antiqua"
Ramunė Butrimaitė, LLC Center of Archeological Projects "Antiqua"

In 2024–2025, LLC CAP "Antiqua" conducted detailed archaeological research in the territory of the Verkiai burial ground, Žaliųjų ežerų street, Vilnius city. The aim of the research was to clarify the boundaries and chronology of the burial ground discovered in 2008. In 2024, 4 survey trenches were dug in the NW part of the Verkiai Upper Park. An area of 57 m^2 was investigated. In 2025, 4 more trenches were dug. An area of 43,5 m^2 was investigated. The numbering of the graves is continuous from the 2008 research.

In 2024, 2 inhumation burials (No. 13–14) with numerous graves were discovered in trench No. 4, at a depth of 0.95-1.2 m. The osteological material is fragmentary. It was submitted for radiocarbon ^{14}C dating. The calibrated date obtained for grave No. 13 (a woman over 40 years old) is 1226–1296 AD (744±30) (FTMC-IQ20-1). The calibrated date obtained for grave No. 14 (a woman 16–25 years old) is 1226–1300 AD (736±30) (FTMC-IQ20-2). In grave No. 13, a coiled and wheel-turned clay pot, broken into fragments, was placed near the left leg. The head wreath found in the forehead area was formed by threading small spirals on woolen yarn. A head wreath's tail made of small spirals and cowrie shells was found in the occipital area. A necklace made of spirals, cowrie shells, glass beads, 6 pendants of various shapes and a bell was found in the neck area. A sash bracelet and 3 rings were found on the left hand. A sash bracelet and 4 rings were found on the right hand. A penannular brooch with zoomorphic terminals was found in the chest area. A spindle whorl, 2 keys and fragments of knife were found in the pelvic area. A bell was found in the feet area. In Grave No. 14, a coiled and wheel-turned clay pot, broken into fragments was placed near the left leg. Fragments of a head wreath were found in the skull area – rhombuses formed from spirals. The necklace was made of copper alloy spirals, biser beads; glass beads, cowrie shells and 5 pendants of various shapes. Together with the necklace, a headband made of tin and lead alloy plate was found, the surface of which was decorated with silver gilded foil. A bracelet made of braided wire, 2 twisted bracelets, and a penannular brooch with zoomorphic terminals were found in the area of the chest and left forearm. A ring with a braided front part was found on the right shoulder, made of silver with copper admixture. A hafted knife with scabbards and a horse shape pendant from copper alloy were found in the pelvic area. 4 rings made of copper and tin alloy were found in the right hand area. A bell was found in the foot area, placed in a leather pouch. Based on the grave goods complex of burials No. 13–14, it can be seen that it is typical of Latgalian women's graves. In the 13^{th}–14^{th} centuries, head ornaments in Lithuania most often consisted of headbands made of metal plates of different shapes. Meanwhile, in graves No. 13–14, head wreaths made of spirals and a head wreath's tail made of spirals and cowrie shells were found. Such head wreaths occupy a special place among the Latgalian women's graves. In the 13^{th} century, round, openwork, cross-shaped or rhombus-shaped pendants became very popular among the Latgalians. Such pendants were also found in graves No. 13–14.

In 2025, 5 inhumation burials were discovered (No. 16–20). In grave No. 16, a fragmentary skeleton of a young individual (14–16 years old) was discovered. Multi-beaded temple ornaments were discovered on both sides of the skull. 15 round beads (silver?) were threaded on a curved wire. This type of temple ornaments is dated to the end of the 14^{th} century-first half of the 15^{th} century. In grave No. 17, a Jogaila denar of the Grand Duchy of Lithuania, circa 1390, was found near the right pelvic bone of a man (over 30 years old). No grave goods were discovered in grave No. 18. The osteological material of a woman (over 40 years old) was submitted for radiocarbon ^{14}C dating. The calibrated date obtained was 1279–1323 AD (666±29) (FTMC-AV85-1). No grave goods were discovered in grave No. 19. The osteological material of a man (up to 30 years old) was submitted for radiocarbon ^{14}C dating. The calibrated date obtained was 1299–1402 AD (613±29) (FTMC-AV85-2). In grave No. 20, a ring made of copper and tin alloy, with a wide and elongated front part and closed terminals, was found in the abdominal area of a woman (over 30 years old).

Archeologiniai tyrimai Vilniuje, T. Kosciuškos g. 1: Vytenio ir Gedimino Vilnius

Atas Žvirblys, nepriklausomas tyrėjas / MB „Miestų Archeologija“

Vilniuje, 2024 m. balandžio – birželio mėnesiais vykdyti archeologiniai tyrimai buvusios areštinės teritorijoje, T. Kosciuškos g. 1. Jų metu surinkti ir ištirti duomenys parodė, kad sklype T. Kosciuškos g. 1, pakankamai negiliai – 1,3–1,7 m gylyje atsidengia gerai išlikęs XIII a. pab.–XIV a. vidurį menantis kultūrinis sluoksnis, kuris mums pasakoja apie ankstyviausią Vilniaus miesto istoriją ir jo gyventojų buitį. Užfiksuota, kad praktiškai visame tyrinėtame sklype yra pasklidęs tankus medinių pastatų tinklas su keliais, šlaitą tvirtinančiomis rąstų ir žemių konstrukcijomis. Drėgna šios vietos aplinka lėmė, kad tiek minėtos konstrukcijos, tiek radiniai ir kitos organinės medžiagos yra gerai išlikusios, todėl tai tapo puikia tyrimų medžiaga. Tyrimų metu nustatyta, kad ši teritorija buvo tankiai apgyvendinta jau Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio valdymo laikotarpiu, o valdant Gediminui urbanizacijos procesai tik spartėjo. Tačiau XIV a. II pusės horizontai tyrimų vietoje neišliko, o to priežastys dar nėra iki galo atskleistos.

Archaeological research in Vilnius, 1 T. Kosciuškos Street: Vilnius under Vytenis and Gediminas

Atas Žvirblys, independent researcher / MB „Miestų Archeologija“

In April–June 2024, archaeological research was carried out in Vilnius on the grounds of the former detention facility at 1 T. Kosciuškos Street. The data collected and analyzed during the investigation revealed that at the site a well-preserved cultural layer, dating from the late 13th to the mid-14th century, was uncovered at a relatively shallow depth of 1.3–1.7 meters. This layer provides valuable insight into the earliest history of the city of Vilnius and the everyday life of its inhabitants. It was recorded that almost the entire excavated area was covered by a dense network of wooden buildings, along with roads and log-and-earth structures reinforcing the slope. The moist environment of the site contributed to the excellent preservation of these constructions, as well as of the artefacts and other organic materials, making them an exceptional source for archaeological research. The research revealed that the area was already densely inhabited during the reign of Grand Duke Vytenis, while urbanization processes intensified under Gediminas. However, the layers dating to the second half of the 14th century at the excavation site are missing, and the reasons for their absence have not yet been fully explained.

Telšių senamiesčio tyrimai: miesto raidos ir gyventojų kasdienybės atspindžiai XVI–XVIII a. kultūriniame sluoksnyje. Detaliųjų archeologinių tyrimų Telšių Turgaus aikštės teritorijoje duomenimis

Eglė Rimkienė, Klaipėdos universitetas
Jurgis Sadauskas, MB Praeities tyrimų institutas

2022 m. birželio–lapkričio mėn. Telšių senamiesčio ir senojo miesto vietos teritorijose atlikti plataus masto detalieji archeologiniai tyrimai Turgaus aikštės ir gretimų gatvių ruožuose atskleidė reikšmingų duomenų apie miesto raidą ir gyventojų kasdienybę XVI–XVIII a. laikotarpiu. Tyrimų metu ištirtos 44 perkasos, bendras iki įžemio ištirtas plotas siekė 1449 m². Fiksuoti iki 2,5 m storio kultūriniai sluoksniai, iš kurių išsiskyrė intensyvūs XVII–XVIII a. horizontai. Aptiktos medinės ir akmeninės architektūrinės struktūros – pastatų pamatai, medgrindos, tilto liekanos – liudija senamiesčio užstatymo pobūdį ir infrastruktūros raidą. Vienas ankstyviausių sluoksnių, datuojamas XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia, siejamas su karališkojo dvaro pastato liekanomis. Radinių kompleksas, apimantis 4403 dirbinius, atspindi įvairialypę materialinę kultūrą ir amatų įvairovę. Archeobotaniniai tyrimai išryškino turtingą makrobotaninių liekanų spektrą, tarp kurių išskirtinis radinys – vienametės paprikos (Capsicum annuum) sėklos, galimai ankstyviausios Lietuvoje. Zooarcheologiniai duomenys atskleidė specifinius gyvulininkystės ir mitybos bruožus, galimai susijusius su žydų bendruomenės įtaka XVII–XVIII a. mieste. Tyrimų rezultatai suteikia naujų žinių apie Telšių senamiesčio urbanistinę struktūrą, socialinę bei ekonominę raidą. Šie duomenys reikšmingai papildo Lietuvos miestų archeologijos šaltinių bazę ir leidžia naujai pažvelgti į Žemaitijos regiono miestų kultūrinį peizažą ankstyvaisiais naujaisiais amžiais.

Telšiai Old Town Investigations: Urban Development and Daily Life Reflected in the 16th–18th Century Cultural Layer. According to the data from detailed archaeological research in the Telšiai Market Square territory

Eglė Rimkienė, Klaipėda University
Jurgis Sadauskas, Institute of Past Research

In June–November 2022, extensive detailed archaeological research carried out in the territories of the Telšiai Old Town and the old city site in the Market Square and adjacent street sections revealed significant data about the development of the city and the daily life of the inhabitants in the 16th–18th centuries. During the research, 44 trenches were excavated, the total area investigated to the sterile soil reached 1449 m². Cultural layers up to 2.5 m thick were recorded, from which intensive 17th–18th century horizons stood out. The discovered wooden and stone architectural structures – building foundations, wooden underwater trackways (medgrindos), bridge remains – testify to the nature of the old town's development and infrastructure development. One of the earliest layers, dating from the end of the 16th century – the beginning of the 17th century, is associated with the remains of the royal manor building. The complex of finds, including 4403 items, reflects a diverse material culture and a variety of crafts. Archaeobotanical research has revealed a rich spectrum of macrobotanical remains, among which an exceptional find is the seeds of annual pepper (Capsicum annuum), possibly the earliest in Lithuania. Zooarchaeological data have revealed specific features of animal husbandry and nutrition, possibly related to the influence of the Jewish community in the city in the 17th–18th centuries. The research results provide new knowledge about the urban structure, social and economic development of the Telšiai Old Town. These data significantly supplement the source base of Lithuanian urban archaeology and allow a new look at the cultural landscape of the cities of the Samogitia region in the early modern ages.

Genetika – įrankis tirti praeitį

Ingrida Domarkienė, Žmogaus ir medicininės genetikos katedra,
Biomedicinos mokslų institutas, Medicinos Fakultetas, Vilniaus universitetas;
Žmogaus bioarcheologijos ir paleogenetikos centras, Transliacinių sveikatos tyrimų institutas, Medicinos Fakultetas, Vilniaus universitetas

Genetiniai tyrimai suteikia unikalų žvilgsnį į tolimą žmonijos praeitį. Per DNR kalbą – surašytą į genomus – galime keliauti laiku, tad ir atkurti scenarijus, egzistavusius dar gerokai prieš rašytinę istoriją. Svarbiausi šios mokslo srities elementai naudojami kaip tyrimų objektas yra **DNR sekos variantai**, kuriais skiriamės vieni nuo kitų ir kurie būtent ir yra paveldimumo ir kitimo žymenys. Būtent jie – nuo vieno nukleotido variantų iki didelių chromosominių struktūrinių skirtumų – leidžia atsekti tiek fenotipinius požymius, polinkį ligoms, tiek giminystės ryšius.

Paleogenomika iš esmės pakeitė mūsų supratimą apie evoliuciją ir populiacijas. Ši sritis gimė XX a. 7-ajame dešimtmetyje Linus Pauling ir Emile Zuckerkandl idėjų pagrindu, o vėliau ją išplėtojo Svante Pääbo su kolegomis. Paleogenomika leidžia rekonstruoti seniai išnykusių ar senovėje gyvenusių rūšių genetinę medžiagą. Analizuodami išlikusią DNR – iš kaulų, dantų, odų, sėklų ar net nuosėdų – galime atskleisti šimtų ar tūkstančių metų senumo populiacijų genetinį kitimą, ir pagal tai bandyti rekonstruoti sociodemografiją, atskirų žmonių grupių istorijas, ar net asmenybių biografijas.

Darbas su **senovine DNR** – itin sudėtingas, nes bėgant laikui DNR ŷra, trūkinėja, kokybiškai kinta, greta nusėda ir kitų organizmų DNR, todėl atsiranda autentiškos medžiagos užterštumas. Siekiant sumažinti taršą, reikalingos specialios laboratorinės sąlygos ir tyrimo metodai. Tyrimai atliekami tiek įprastose laboratorijose, tiek ir „švariose patalpose“, kur tyrėjai dirba griežtais protokolais, dėvi specialią aprangą ir ruošia mėginius DNR sekos nuskaitymui efektyviausiu egzistuojančiu būdu pasitelkiant naujos kartos sekoskaitos technologiją. Nuskaičius DNR sekas, bioinformaciniais ir biostatistiniais metodais pasitelkiant galingus skaičiuojamuosius resursus, rekonstruojama nepertraukta DNR seka ir jos variantai, įvertinamas autentiškumas ir užterštumo lygis. Naudojant tretinio lygio analizės metodus, atkuriami haplotipai, lyginami variantai, atliekamas genetinės sandaros profiliavimas (palyginimas), ir net simuliacijos, modeliavimas, leidžiantys atskleisti migracijos, evoliucijos ir prisitaikymo prie aplinkos dėsningumus.

Senovinės DNR tyrimai tarsi sujungia **archeologiją, antropologiją, istoriją ir lingvistiką**, padėdami suprasti, kaip populiacijos išsiskyrė, maišėsi ir vystėsi. Jie pasakoja žmonių kelionę laiku ir erdve, padeda nustatyti genetinius veiksnius, iš protėvių paveldėtus per kartas, susijusius su išlikimu ar ligomis. Galiausiai genetika paverčia kaulų ir dulkių fragmentus **istorijomis apie tapatybę ir ryšį**. Kiekvienas atradimas primena, kad praeitis nėra prarasta – ji gyva, užkoduota mūsų DNR ir aplinkoje, tik laukianti, kol ją KARTU perskaitysime.

Genetics – A Tool to Explore the Past

Ingrida Domarkienė, Department of Human and Medical Genetics, Institute of Biomedical Sciences, Faculty of Medicine, Vilnius University; Centre for Human Bioarchaeology and Paleogenetics | Translational Health Research Institute, Faculty of Medicine, Vilnius University

Genetic research provides a unique glimpse into the distant past of humanity. Through the language of DNA – written in genomes – we can travel in time, and therefore recreate scenarios that existed long before written history. The most important elements used as the object of research in this field of science are the **DNA sequence variants** that distinguish us from each other and which are precisely the markers of heredity and change. It is they – from single nucleotide variants to large chromosomal structural differences – that allow us to trace both phenotypic traits, predisposition to diseases, and kinship relationships.

Paleogenomics has fundamentally changed our understanding of evolution and populations. This field was born in the 1960s on the basis of the ideas of Linus Pauling and Emile Zuckerkandl, and was later developed by Svante Pääbo and colleagues. Paleogenomics allows us to reconstruct the genetic material of species that have long since disappeared or lived in ancient times. By analyzing preserved DNA – from bones, teeth, skins, seeds or even sediments – we can reveal the genetic variation of populations hundreds or thousands of years old, and based on this we can try to reconstruct sociodemography, the histories of individual human groups, or even the biographies of individuals.

Working with **ancient DNA** is extremely complex, because over time DNA disintegrates, breaks down, changes in quality, and DNA from other organisms also settles alongside it, resulting in contamination of the authentic material. In order to reduce contamination, special laboratory conditions and research methods are required. Research is carried out both in conventional laboratories and in "clean rooms", where researchers work according to strict protocols, wear special clothing and prepare samples for DNA sequence reading in the most efficient way available using new generation sequencing technology. After reading DNA sequences, bioinformatic and biostatistical methods, using powerful computational resources, reconstruct the uninterrupted DNA sequence and its variants, assess authenticity and the level of contamination. Using tertiary analysis methods, haplotypes are restored, variants are compared, genetic structure profiling (comparison) is performed, and even simulations and modeling are performed, allowing us to reveal the regularities of migration, evolution and adaptation to the environment.

Ancient DNA studies seem to combine **archaeology, anthropology, history and linguistics**, helping to understand how populations diverged, mixed and developed. They tell the story of people's journey through time and space, helping to identify genetic factors inherited from ancestors over generations, related to survival or disease. Ultimately, genetics turns fragments of bones and dust into stories of identity and connection. Each discovery reminds us that the past is not lost – it is alive, encoded in our DNA and environment, just waiting for us to read it TOGETHER.

Paleoparazitologiniai tyrimai: mėginių ėmimo strategija

Emilija Paliulytė, Vilniaus universitetas, Medicinos fakultetas

Žmonių ir parazitų sąveika siekia ankstyviausius žmogaus evoliucijos etapus, kai tam tikros parazitų rūšys buvo paveldėtos iš protėvių, o kitos įgytos migracijų ar kontaktų su kitomis rūšimis metu. Parazitų paplitimą, prisitaikymą ar išnykimą praeityje galėjo lemti daugybė veiksnių, taigi, pasikeitusios aplinkos sąlygos, konkrečios bendruomenės socialinė organizacija, mobilus ar sėslus gyvenimo būdas, vietinė fauna ar mitybos įpročiai. Būtent šių aplinkos ir gyvenimo būdo veiksnių poveikius suprasti ir tirti padeda paleoparazitologija.

Paleoparazitologija yra tarpdisciplininė archeologijos ir biologijos mokslų šaka, kurios pagrindinis dėmesys skiriamas parazitų kiaušinėlių, aptinkamų įvairiuose archeologiniuose kontekstuose, analizei. Ji suteikia įžvalgų apie praeities bendruomenių mitybą, higienos įpročius, infekcinių ligų paplitimą ir migracijos modelius. Pavyzdžiui, archeologiniuose žemės mėginiuose dažniausiai aptinkami žmoginės askaridės (*Ascaris lumbricoides*) ir žmoginio plaukagalvio (*Trichuris trichiura*) kiaušinėliai, kurie parodo aplinkos užterštumą žmonių išmatomis; būtent šie parazitai tampa nuoroda į praeities bendruomenių sanitarines sąlygas, jų higienos įpročius, tikėtiną pastatų paskirtį ar žemdirbystės ypatumus. Tuo tarpu žuvinio (*Diphyllobothrium latum*), jautinio (*Taenia saginata*) ar kiaulinio (*Taenia solium*) kaspinuočių kiaušinėlių aptikimas žmogaus organizme indikuoja apie termiškai neapdorotos žuvies ir mėsos vartojimą bei suteikia įžvalgų apie praeities gyventojų mitybos įpročius, apeigų ritualus. O mūsų kraštams egzotinių parazitų, tokių kaip *Fasciola hepatica* ir *Schistosoma mansoni*, kiaušinėlių identifikavimas padeda rekonstruoti žmonių migracijų kelius ir infekcinių ligų plitimą. Paminėti pavyzdžiai tėra nedidelė dalis paleoparazitologinių tyrimų aspektų, suteikiančių daugiau duomenų apie praeities žmonių gyvensenos niuansus.

Lietuvoje paleoparazitologinių tyrimų galimybės ir jų potenciali nauda rekonstruojant praeities procesus iki šiol nebuvo detaliai aptarti. Pranešimo metu numatyti du pagrindiniai tikslai. Pirmasis yra teorinis, kuriuo bus siekiama plačiau pristatyti paleoparazitologija kaip vertingą mokslinių tyrimų sudedamąją dalį, kuri gali suteikti naujos ir naudingos informacijos, atkuriant praeities gyventojų kasdienybę ir jos iššūkius. Antrasis yra techninis, pateikiantis pagrindines gaires dėl žemės mėginių ėmimo strategijos ir jų laikymo sąlygų.

Paleoparasitological Analysis: Sampling Guidelines

Emilija Paliulytė, Vilnius University, Faculty of Medicine

The interaction between humans and parasites dates back to the earliest stages of human evolution, when certain parasite species were inherited from ancestors, while others were acquired during migrations or contacts with other species. The prevalence, adaptation or extinction of parasites in the past could have been determined by many factors, such as changing environmental conditions, the social organization of a particular community, mobile or sedentary lifestyle, local fauna or dietary habits. It is precisely the effects of these environmental and lifestyle factors that paleoparasitology helps to understand and study.

Paleoparasitology is an interdisciplinary branch of archaeology and biology, which focuses on the analysis of parasite eggs found in various archaeological contexts. It provides insights into the diet, hygiene habits, prevalence of infectious diseases and migration patterns of past communities. For example, in archaeological soil samples, eggs of the human roundworm (*Ascaris lumbricoides*) and the human whipworm (*Trichuris trichiura*) are most often found, which indicate environmental contamination with human feces; these parasites become a reference to the sanitary conditions of past communities, their hygiene habits, the likely purpose of buildings or agricultural characteristics. Meanwhile, the detection of eggs of fish (*Diphyllobothrium latum*), beef (*Taenia saginata*) or pork (*Taenia solium*) tapeworms in the human body indicates the consumption of uncooked fish and meat and provides insights into the dietary habits and ceremonial rituals of past inhabitants. And the identification of eggs of parasites exotic to our region, such as *Fasciola hepatica* and *Schistosoma mansoni*, helps to reconstruct human migration routes and the spread of infectious diseases. The above examples are only a small part of the aspects of paleoparasitological research, which provide more data on the nuances of past human lifestyles.

In Lithuania, the possibilities of paleoparasitological research and their potential benefits in reconstructing past processes have not been discussed in detail so far. The presentation has two main goals. The first is theoretical, which will aim to more broadly present paleoparasitology as a valuable component of scientific research that can provide new and useful information in reconstructing the everyday life of past inhabitants and its challenges. The second is technical, providing basic guidelines for soil sampling strategies and storage conditions.

Niekinti ar apsisaugoti? Ardančiųjų medžiagų naudojimo laidojant ir užkasant palaikus cheminiai tyrimai

Matas Vaitkus, Vilniaus universitetas, Chemijos ir geomokslų fakultetas
Angela Mollica Nardo, Vilniaus universitetas, Gyvybės mokslų centras
Dovydas Karoblis, Vilniaus universitetas, Chemijos ir geomokslų fakultetas
Jovita Kadikinaitė, Vilniaus universitetas, Istorijos fakultetas

Atliekant XX a. palaikų antropologinius tyrimus dažnai aptinkami kūnai, padengti neaiškios kilmės nuosėdomis ar milteliais. Tokios nuosėdos registruotos tiriant lietuvių partizanų ir Armijos Krajovos karių palaikus. Be detalesnių laboratorinių tyrimų šios medžiagos dažnai laikytos kalkių nuosėdomis, o jų naudojimas sietas su nepagarba žuvusiesiems ar bandymu paslėpti palaikus. Vis dėlto, kai panašios nuosėdos buvo aptiktos ir kituose kontekstuose – XIX a. kapuose bei pagarbiuose laidojimuose – ankstesnėmis prielaidomis buvo suabejota ir pradėti rinkti mėginiai detalesniems laboratoriniams tyrimams.

Siekiant nustatyti šių nuosėdų kilmę, atliktas pilotinis tyrimas, kuriame trijų skirtingų kontekstų mėginiai analizuoti skenuojančiu elektroniniu mikroskopu ir energijos dispersinės rentgeno spindulių spektroskopijos (SEM-EDX) metodu. Tyrimo rezultatai atskleidė kompleksiškesnę ėminių cheminę sudėtį: be kalcio, aptikta jodo, aliuminio ir magnio sulfatų – elementų, būdingų dezinfekcinių medžiagų ir trąšų sudėčiai.

Gauti duomenys parodė, kad skirtingos medžiagos ir aplinkybės gali lemti vizualiai identiškai atrodančių nuosėdų susidarymą ant palaikų. Tolesni cheminiai, geologiniai ir istoriniai tyrimai būtini siekiant atkurti aplinkos veiksnius bei žmogaus veiklos pėdsakus, nulemiančius šių nuosėdų formavimąsi įvairiuose kontekstuose. Šie tyrimai tęsiami Vilniaus universiteto Mokslo skatinimo fondo finansuojamame tarpdisciplininiame projekte „Cheminių medžiagų panaudojimas XIX–XX a. epidemijų ir konfliktų aukų laidojime“. Pranešimo tikslas – pristatyti projekto pilotinio tyrimo rezultatus ir jų analizę, metodinius sprendimus bei ateities planus, siekiant išsamiau atskleisti cheminių medžiagų naudojimo bei aplinkos poveikio ypatumus laidojant ar užkasant palaikus XIX–XX amžiuje.

To Destroy or to Self-Protect? Chemical Studies on the Use of Destructive Materials for Burying and Disposing of Human Remains

Matas Vaitkus, Vilnius University, Faculty of Chemistry and Geosciences
Angela Mollica Nardo, Vilnius University, Life Sciences Center
Dovydas Karoblis, Vilnius University, Faculty of Chemistry and Geosciences
Jovita Kadikinaitė, Vilnius University, Faculty of History

During anthropological research of 20th century remains, bodies with deposits or powders of unclear origin are often found. Such deposits have been recorded during the study of the remains of Lithuanian partisans and Home Army soldiers. Without more detailed laboratory research, these materials were often considered to be lime deposits, and their use was associated with disrespect for the deceased or an attempt to hide the remains. However, when similar deposits were discovered in other contexts – in 19th century graves and respectful burials – previous assumptions were questioned and samples were collected for more detailed laboratory studies.

In order to determine the origin of these deposits, a pilot research was conducted, in which samples from three different contexts were analyzed using a scanning electron microscope and energy dispersive X-ray spectroscopy (SEM-EDX). The results of the study revealed a more complex chemical composition of the samples: in addition to calcium, also iodine, aluminum and magnesium sulfates were detected – elements characteristic of the composition of disinfectants and fertilizers.

The data obtained showed that different materials and circumstances can lead to the formation of visually identical deposits on the remains. Further chemical, geological and historical studies are necessary to restore environmental factors and traces of human activity that determine the formation of these deposits in various contexts. These studies are continued in the interdisciplinary project "Use of Chemicals in the Burial of Victims of Epidemics and Conflicts of the 19th–20th centuries" funded by the Vilnius University Science Promotion Fund. The aim of the report is to present the results of the pilot research of the project and their analysis, methodological solutions and future plans, in order to more fully reveal the peculiarities of the use of chemicals and the environmental impact during the burial or interment of human remains in the 19th–20th centuries.

UŽRAŠAMS / FOR NOTES

LIETUVOS ARCHEOLOGIJOS
DRAUGIJA